

บทที่ 4

สารคดี

ลักษณะของหนังสือสารคดี

สารคดี (non-fiction) หมายถึงหนังสือที่มีเนื้อหาสาระและมีจุดประสงค์เพื่อให้ความรู้ ความคิดแก่ผู้อ่าน ในขณะเดียวกันก็ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านด้วยความสามารถในการใช้ภาษา ร้อยแก้วที่สะสัมภัยของผู้แต่ง

เราแปลคำว่าสารคดี มาจากภาษาอังกฤษว่า non-fiction (เรื่องไม่สมมุติ) ซึ่งคร่าวขั้นกับคำว่าบันเทิงคดี หรือ fiction (เรื่องสมมุติ) จะนับสารคดีซึ่งต่างจากบันเทิงคดี เพราะไม่ใช่เรื่องสมมุติแต่ แต่เป็นเรื่องจริง และคงความถูกต้อง ให้ความรู้เป็นอาหารสมองแก่คนอ่าน เป็นสำคัญกว่าอาหารใจอ่ายบันเทิงคดี

ค.ม.ธ.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้ให้คำจำกัดความในเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ วิเคราะห์ สารคดีไทยว่า

“บันเทิงคดี ข้าพเจ้าขอใช้ความหมายตรงกับเรื่องสมมุติในภาษาอังกฤษ คืองานเขียน ร้อยแก้วที่มีความคิดเป็นตัวสมมุติ ไม่ใช่บุคคลมีตัวจริง และ สารคดี ข้าพเจ้าจะให้ในความหมาย ว่างานเขียนที่ไม่มีตัวละคร สมมุติ สารคดี ถึงแม้จะเป็นงานเขียนที่ผู้เขียนเจตนาจะให้ความรู้ แก่ผู้อ่าน แต่ก็เพ่งเสียงจะให้ความพึงพอใจ อันเกิดมาจากการประกอบรูป ประกอบแบบ เพ่งเสียงเพื่อการใช้สื่อคำในภาษาที่ทำให้เกิดอารมณ์ตามสมควร งานเขียนที่เพ่งเสียงเชิง ความรู้ เพ่งเสียงจะสอน โดยไม่คำนึงถึงอารมณ์ไม่ถือเป็นสารคดีถือเป็นหนังสือความรู้ หรือ หนังสือวิชาการ ทั้งนี้อาจมีงานเขียนที่ผู้เขียนเจตนาจะให้ความรู้ แต่โดยบังเอิญงานเขียนนั้น ทำให้เกิด “รส” กระบวนการณ์ผู้อ่านด้วยซึ่งสุนทรรวงอย่าง หรือสิ่งที่เกิดมาจากการความจำ ของรูปหรือแบบที่ประกอบขึ้น หนังสือความรู้ถูกถ่ายเป็นศิลปกรรมขึ้นมา ด้วยเหตุที่ผู้เขียน เป็นศิลปินโดยธรรมชาติ หนังสือความรู้บางเล่มนั้น ข้าพเจ้าอาจพิจารณาเป็นวรรณคดีประเภท สารคดีก็ได้”

ส่วน คุณวิสาค มณีรัตน์ นักเขียนสารคดีมีชื่อเสียงคนหนึ่งของไทย ก็ถ่าว่า “สารคดี เมื่อครั้งรับเชิญมาคุยกันเรื่อง การเขียนสารคดี ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ไว้ว่า

“สารคดี คือ ข้อเขียนที่มุ่งเสนอเรื่องราวของบุคคล เหตุการณ์ หรือสถานที่ที่น่าสนใจ หรืออาจเสนอแนวคิดใหม่ ๆ เช่น การเสนอโครงการ เป็นต้น การเขียนสารคดีมีวิธีเขียนออกมาก ในรูปต่าง ๆ กัน เช่น ในรูปของหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือรูปเล่ม ที่เขียนลงหนังสือพิมพ์ เรียกว่า Newspaper Feature เรียนลงในนิตยสารเรียกว่า Magazine Article ที่เป็นรูปเล่ม เรียกว่า Non-Fiction”

หน้าปกของสารคดี คือ

- ต้องเสนอเรื่องราว (to inform)
- ต้องชักนำความคิดของผู้อ่าน รูปแบบที่ผู้เขียนต้องการ
- ต้องให้ความบันเทิงชวนอ่าน

สารคดีหรือหนังสือวิชาการ? จะเห็นว่าวรรณคดีบางท่านจึงแยกสารคดีออกจากตัวราก ซึ่งเป็นหนังสือที่ตั้งใจให้ความรู้แก่ผู้อ่านอย่างเดียวโดยไม่มี "รส" หรือ "วรรณคดีปี" เพราะหนังสือที่เป็นตัววิชาการจะมุ่งเสนอความรู้วิชาการแทนที่ต่างๆ เพื่อย่ออ่านเดียว พร้อมกับหลักฐานอ้างอิง เว็บไซต์ หมายเหตุ บรรณานุกรม ฯลฯ เพื่อยืนยันเรื่องข้อเท็จจริง ซึ่งผู้อ่านจะนำไปใช้อ้างอิงต่อไปได้ แต่สารคดีไม่ใช่หนังสือวิชาการแท้ๆ หากแต่เป็นหนังสือที่มีกลิ่น气息การเขียนอย่างมีวรรณคดีอย่างที่ ค.ม.ล.บุญเหลือ เทพยศุวรรณ กล่าวไว้ว่า "ส่วน non-fiction นั้น ถึงแม้ว่าเนื้อหาจะเป็นความรู้ แต่มีกลิ่น气息ของวรรณคดี เป็น ผู้เขียนบรรจงเลือกเพื่อน้องค่าให้น่าฟังน่าอ่าน ผู้เขียนมีกลิ่น气息ในการผูกใจผู้อ่าน มีกลิ่น气息ที่จะไม่ทำให้ผู้อ่านหนักหัวใจมากนัก โดยแทรกอารมณ์ขันบ้าง โดยประดับนิดหน่อย โดยใช้วิธีอุปมาที่จะเรียกให้เกิดความเอ้าใจ ส่วนแล้วผู้เขียน non-fiction หรือสารคดีเขียนเป็นงานคิตะการประพันธ์ ถึงแม้ว่าจะเขียนด้วยความรับผิดชอบในความรู้ที่เป็นสารถ่องให้ผู้อ่าน แต่ก็จะช่วยผู้อ่านให้อ่านด้วยความเพลิดเพลิน ไม่ได้ผู้อ่านต้องอคติกันอ่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาชีพ"

จะเห็นโดยทั่วไป สารคดีไม่ใช่หนังสือที่อ่านได้เพลิดเพลินเหมือนอ่านนวนิยายเรื่องสั้น เพราะขาดมุ่งหมายของสารคดีไม่ใช่อยู่ที่ความเพลิดเพลิน แต่เน้นการเขียนที่เน้นสารคดีให้น่าอ่าน อ่านแล้วเพลิดเพลินชวนติดตาม ก็นับว่าเป็นนักเขียนสารคดีที่น่ายกย่อง อย่างเช่น น.ร.ว.ศักดิ์สุข ปานโนช มีความสามารถในการเขียนสารคดีเท่าๆ กับบันเทิงคดี แต่งงานเขียนส่วนใหญ่ของท่านเป็นสารคดีเพิ่มมากกว่า สารคดีบางเรื่องโดยเฉพาะสารคดีทางด้านประวัติศาสตร์ เช่น บัวพม่าเสียงเมือง ภูมิภาคภัยทางอันตนังในไม้ได้ เป็นต้น เป็นงานเขียนที่อาศัยการค้นคว้าข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวาง ใช้เวลาตรวจสอบข้อมูลเป็นธรรมปี แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้เขียนให้เป็นหนังสือวิชาการ ไม่ได้อ้างอิงตัวราก หรือมีเชิงอรรถหมายเหตุในตัว กลับถ่ายทอดความรู้ที่ได้รู้มาไปเรื่อยๆ และใช้กลิ่น气息การเขียนที่ทำให้ผู้อ่านไม่หนักหัวใจเกินไปด้วยการเล่าเบรื้องเพื่อบอกกับเหตุการณ์ปัจจุบัน การประชุมประชันหยิกแคมหมอก ใช้เวลาอ่านออกคํานองเล็กๆ น้อยๆ ที่ในนั้นที่นี่ ก็ทำให้เป็นสารคดีที่ผู้อ่านเพลิดเพลินใจไปด้วย แต่สารคดีบางเล่มก็ยากจะแยกออกว่าเป็นสารคดีหรือตัวราก เพราะเป็นทั้งงานเขียนที่อาศัยการค้นคว้า อ้างอิงอย่างที่ชัวน ใช้เป็นคู่มือในการค้นคว้าต่อไปได้ แต่ขณะเดียวกันก็มีคุณประโยชน์ในการเขียนให้ผู้อ่านเพลิดเพลินทั้งๆ ที่เนื้อหาเป็นเรื่องหนักหัวใจหนักหัวใจของนักเขียนเองนั้นหลายเล่ม เช่น ภาระกุญแจไทยของนายชาตินทร์ ภรรยาเวียร์ วิเคราะห์สรุปวรรณคดีไทย ของ ค.ม.ล.บุญเหลือ เทพยศุวรรณ วรรณคดีและวรรณคดีวิชาการ ของ ดร.วิทย์ ศิริวงศ์ยานนท์ เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของการเขียนสารคดีของไทย

การเขียนหนังสือในลักษณะสารคดีมีมานานแล้ว เช่น ตำนาน พงศาวดาร ตำรา คัมภีร์ ศาสตรา จดหมายเหตุ ฯลฯ แต่สารคดีในลักษณะการเขียนแบบตะวันตกได้รับความนิยมมาก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดช เจ้าอยู่หัว โดยมีสมานคือ หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้น เช่น อกกิจไทย อัลกิจไทย ทวีปปัญญา สยาม-ประเกา พดุงวิทยา ศรีกุรุภายเดือน เป็นต้น ซึ่งตัวพิมพ์สารคดีและบันเทิงคดีกวนถูกนำไปใช้ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เจ้าอยู่หัว ไม่ใช่ในรัชกาลพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหนังสือในรูปแบบจดหมายเป็นเรื่องแรก และมีลักษณะเป็นสารคดีท่องเที่ยวเป็นเรื่องแรกด้วย นอกจากนี้มีพระราชวิจารณ์ต่างๆ

การเขียนสารคดีเพื่อฟุ้กต่องในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เจ้าอยู่หัว มีสารคดีที่เป็นบทกวีพากย์วิจารณ์สังคม บ้านเมืองบ้าน นักเขียนมีมืออ่อนคลายคน เช่น แม่อุนต์ ศรีบูรพา น.ประภาสธิด ฯลฯ บน แห่งหนังสือพิมพ์สฤภานุรุษ เพชร์ไก่เศคและนาคประทีป สองภาษาญี่นาคพันธ์ แห่งหนังสือพิมพ์ไทยเดือน ใช้แต่จะมีชื่อเดิมในการแต่งบันเทิงคดีเท่านั้น ในด้านสารคดีก็มีอิสระย้อนผันผืนไปกว่ากัน สารคดีในรัชกาลนี้ได้รับการศึกษาจากชาวบ้านพื้นถิ่น สภา โดยมีการตั้งรางวัลให้แก่นักเขียนที่แต่งหนังสือที่เป็นประโยชน์ ผู้ได้รับรางวัลคือ สองภาษาญี่นาคพันธ์ จากหนังสือหลักไทย เป็นหนังสือค้นคว้าเรื่องการเคลื่อนย้ายของชนชาติไทย จากภาคใต้ของประเทศไทยและนั่นเป็นครั้งแรกที่เป็นภาษาไทย ค่อนข้างจะเป็นหนังสือวิชาการมากกว่าสารคดี เพราะให้ความรู้มาก หนังสือในสมัยเดียวกันที่อ่านแล้วได้รับความเพลิดเพลิน "ไปพร้อมกับความรู้" ได้แก่ ประวัติศาสตร์สถากด ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นหนังสือชุดรวม ๘ เล่ม นักเขียนสารคดีที่มีชื่อริบกห่านในสมัยนี้ ได้แก่ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเขียนเรื่อง เที่ยวบ้านข้าวประวัติบุกคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย เช่น เพชร์ดอริกนหาราช คหบดีนหาราชนี้ และพระประวัติของพระองค์เอง คือ เกิดวังปารุสก์ นอกจากนี้ยังทรงวิจารณ์นวนิยายเรื่อง ลูกหลวงแห่งชีวิต ของ ม.จ.อาภาคค่าเกิง รพีพัฒน์ ซึ่งนับเป็นการวิจารณ์นวนิยายเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย

สารคดีในสมัยต่อมาขยายเป็นมากริบ ไม้อิสระย้อนไปกว่าบันเทิงคดี แหล่งฐานะของสารคดีในวงการเขียนและวงการอ่าน ที่ยังมีสภาพอย่างที่ คุณวิจารค มีไว้ด้วย ก่อตัวไว้ในกระบวนการบรรยายเรื่อง การเขียนสารคดี ที่มหาวิทยาลัยรวมค่าแหง เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2516 ว่า "เหมือนถูกเมียน้อย" เพราะคนสนใจจะเขียนมีน้อย เพราะจะเขียนให้ตีจริง ๆ นั่น ยาก ต้องค้นหาข้อมูล ต้องมีความละเอียดละเอียดใน มีความสันทัดในเรื่องนั้น แต่รายได้จากการเขียนสารคดีในบ้านเราน้อยกว่าบันเทิงคดีนัก ในด้านผู้อ่านที่ให้ความสนใจอยู่เพรำเป็นเรื่องความรู้ อ่านแล้วหนักสมอง ต้องการ "อารมณ์" ในการหันมาอ่านมากกว่านวนิยาย

เรื่องสั้นที่จะอ่านที่ไหน เมื่อไร ก็ได้ นอกจากนี้เนื่องจากเป็นหนังสือที่มุ่งให้ความรู้ จึงจำเป็น
จะผู้อ่านที่ต้องการความรู้เรื่องนั้น ๆ หรือสนใจเรื่องนั้น ๆ อย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม สารคดีไม่ได้มายถึงหนังสือที่เป็นเล่ม ๆ อย่างเดียว สารคดียังมีความ
ผูกพันกับสื่อมวลชนเช่น หนังสือพิมพ์และวารสารอยู่มาก ทำให้ประเภทของสารคดีหลากหลาย
หลายออกไปเป็นบทบรรณาธิการ บทความแสดงความคิดเห็น ข้อเขียนแนะนำหรือให้
คำปรึกษา ฯลฯ ซึ่งสารคดีในลักษณะสั้น ๆ เช่นนี้เป็นที่นิยมอ่านมาก เนื่องจากคนโดยมาก
อาศัยนิตยสาร วารสาร และหนังสือพิมพ์เป็นแหล่งความรู้และให้ความเพลิดเพลิน จนกลาย
เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน การซื้อหนังสือเป็นเล่มมักไม่เป็นที่นิยม เพราะมีราคากัน
และไม่ได้รับหลายส่วนอย่างอ่านนิตยสาร

ประเภทของสารคดี

สารคดีแบ่งตามรูปแบบวิธีเสนอเรื่อง กลวิธีการเขียน ตลอดจนเนื้อหาสาระดังของ
การเขียนนั้นได้หลายประเภท ที่เด่น ๆ ได้แก่

1. สารคดีท่องเที่ยว
2. สารคดีชีวประวัติและอัตลักษณ์ประวัติ
3. สารคดีวิชาการ
4. บทกวาน

สารคดีท่องเที่ยว

เป็นสารคดีที่มีผู้นิยมอ่านมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะสอดคล้องกับลักษณะนิสัยความ
อยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ ผู้อ่านจะได้รับความสนุกสนาน ความตื่นเต้น ความรู้ โดยเฉพาะ
ผู้ไม่มีโอกาสได้เดินทางไปเที่ยวในสถานที่ที่ตนอยากรู้ไป จึงทำอ่านเอาจากที่ผู้อื่นเขียนขึ้น เป็น
การซัดเชียอร์มีความต้องการ การอ่านหนังสือในลักษณะนี้จึงเป็นเหมือนประสบการณ์
สอง (Second-hand experience) และในทางเดียวกัน หนังสือประเภทนี้จะกระตุ้นสัญชาตญาณ
การเดินทาง การแสวงหาสิ่งปลูกใหม่ และเป็นคู่มือให้นักเดินทางที่นิยมนำไปประสบการณ์
ให้แน่นองเป็นอย่างดี สารคดีท่องเที่ยวมีทั้งที่เขียนด้วยสถานที่ในประเทศไทยและต่างประเทศ
การบันทึกการท่องเที่ยวในรูปของวรรณกรรมมีนานานหักหนาแล้วตั้งแต่โบราณกาล เช่น
บันทึกการเดินทางของหลวงจิ่นฟ้าเหียน บันทึกการเดินทางของมาโคปิโอ ส่าหรัตน์คนไทย
บันทึกการเดินทางของคนไทยในอดีตมักแต่งเป็นร้อยกรอง เรียกกันว่า "นิราศ" จะนั้น ใน
สมัยปัจจุบัน บันทึกการเดินทางที่เขียนด้วยภาษาไทยร้อยแก้วจึงได้รับความนิยมไม่ใช่น้อยไป
กว่ากัน บันทึกการเดินทางที่เขียนด้วยภาษาไทยร้อยแก้วในระยะแรก ๆ และมีลักษณะตรงกับ
สารคดีท่องเที่ยว ได้แก่ อดหน้ายเหตุคุณธรรมทุกต่อไปอังกฤษ ของหมื่นราชาชัย พระราชน
นิพนธ์เรื่องไกกดัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นิราศนกรวัด พระนิพนธ์
สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น สารคดีท่องเที่ยวที่แพร่หลายในตลาดหนังสือ

ปัจจุบัน ได้แก่ อกเหงา ของ น.ร.ว.ศึกษาธิ์ ปราโมช อดีตนายจากกรุงโรม ของสุวรรณี สุคนธา ศักดิ์วินลักษณ์ที่ยังคงใช้ชื่อ “ศักดิ์วินลักษณ์” อดีตนายเด่นเพื่อน ของวาระนี้ ชรุกเก็จอนันต์ ตามสืบท่องว่า ของ น.จ.หญิง วิภาวดี รังสิต ถูกใบไม้ผลิตที่ซึ่งมาให้มาลัย และถูกใบไม้ร่วงที่ไปแลนด์ ของ “คงใจ” แผ่นดินค่าวนยา ของ “อมราวดี” และอุภัท สวัสดิรักษ์ ซึ่งได้รับรางวัลสารคดี ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2518 จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในงานสัปดาห์หนังสือ แห่งชาติ และเรื่องเกี่ยวกับเมือง ของไม่ตรี ติมบีชาติ ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยประจำเดือนสารคดี ประจำปี พ.ศ. 2520 จากที่เดียวกัน

นอกจากที่เป็นเพื่อนร่วมมีประเกตบทความอ่อน เชน สารคดีชุดท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่ง ลงพิมพ์ในนิตยสาร อ.ส.ท. และนิตยสารเพื่อนอินฯ

สารคดีท่องเที่ยวมีหลายตัวก็จะนะ ที่ตั้งใจเขียนเพื่อแนะนำการท่องเที่ยวจริง ๆ อาจ ทำเป็นอนุสัตธรรมเพื่อเล็ก ๆ เช่น อนุสัตธรรม หรือเอกสารของบริษัทท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งแนะนำ สถานที่เที่ยวที่สำคัญ ๆ มีคำอธิบายสั้น ๆ มีภาพประกอบสวยงาม หรืออาจทำเป็นเล่มเช่น หนังสือ Inside..... ประเทศไทย ของนาย John Gunther ซึ่งแนะนำให้รู้จักประเทศไทยนั้น ๆ ในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ค่านิยม การปกครอง สถานที่สำคัญ ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยว พลาดไม่ได้ และมีภาพประกอบสวยงาม นอกจากนี้ก็เป็นสารคดีท่องเที่ยวในลักษณะการ ข่ายทอดจากสิ่งที่ได้ไปพบเห็นซึ่งอาจจะเป็นเล่มหรือเป็นบทความกู้ได้ดังตัวอย่างที่ได้กล่าว มาแล้วข้างต้น

ลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวที่ดี

1. ผู้เขียนต้องเป็นนักเขียนมูลดูถูกท่องแท้จริง นักเขียนสารคดีท่องเที่ยวจึงต้องเดินทาง ท่องเที่ยวไปยังสถานที่นั้น ๆ ด้วยตนเอง ไม่ใช่ฝึกแผนฯหรือถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของผู้อื่น โลกปัจจุบันแคบลงมากเนื่องจากการคมนาคมติดต่อ กันสะดวกขึ้น สถานที่แห่งหนึ่งที่มีผู้นำ มาเขียนสารคดีอาจจะเป็นสถานที่ที่ผู้อ่านจ้านวนมากโดยเดินทางมาแล้ว และสถานที่แห่ง เดียวที่นักท่องเที่ยวจะมีผู้นำไปเขียนสารคดีท่องเที่ยวทดสอบ เช่น ประเทศไทยสารานุรักษ์ประชานชาติ มีผู้นำมาเขียนสารคดีหลายเล่ม เช่น 21 วันในประเทศไทย ของนายแพทริค ชิตานันท์ ชีวิต กับ ครอบครัว ของรองศาสตราจารย์ วชิร์สวรรค์ จากไทยสู่โลก ของ น.ร.ว.ณัคตรี สวัสดิ์วัฒน์ อดีตนายกเทศ บาลบึงกุ่ง ของสุจิตร์ วงศ์เทพ 22 วันในเชียง ของเมียน ชีวิตวิถี สนทนังการ ของรัตนะ ยะงประภาก เป็นต้น จะนั้นจะเป็นโอกาสที่ผู้อ่านที่จะได้อ่านหลายเล่มเพื่อเปรียบเทียบ ข้อเท็จจริงและรู้จักเมืองจังหวัดที่หลากหลายมุมจากทัศนะของนักเขียนต่าง ๆ กัน

2. ผู้เขียนต้องให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้นอย่างสมบูรณ์เท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าเรื่อง สภาพภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ของผู้คน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมและวัฒนธรรม รวมทั้งรายละเอียดปึกย้อยที่เป็นคู่มือนักเดินทางอย่างอื่น ๆ เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าใช้จ่าย การเดินทาง สถานที่สำคัญ ฯลฯ ภาพประกำบเป็นส่วนสำคัญยิ่งสำหรับสารคดีท่องเที่ยว ซึ่งมีมากและเป็นภาพสีสวยงามจะดูงดงามมากขึ้น และทำให้หนังสือมีคุณค่า

3. ผู้เขียนต้องแทรกเกอร์ค ดำเนิน นิทาน ข้อเขียน เกี่ยวกับสถานที่นั้นเพื่อถึงความสนิชของผู้อ่าน รวมทั้งให้ความรู้และความบันเทิงไปพร้อมกันด้วย เกอร์คต่าง ๆ นี้คือ “เนฟ์” ของสารคดีประเภทท่องเที่ยวที่ทำให้ผู้อ่านได้รับสารคดีในการอ่านเพิ่มขึ้น

4. ผู้เขียนต้องให้ข้อสังเกตและแสดงทัศนะส่วนตนต่อสิ่งที่พบเห็น ตลอดจนหัวคิดที่เชิงเปรียบเทียบกับสิ่งที่พบเห็นในบ้านเกิดเมืองนอนหรือสถานที่อื่น ๆ ด้วย แต่หัวคิดคิดของผู้เขียนเป็นสิ่งที่ผู้อ่านต้องระวัง หัวคิดนั้นควรเที่ยงธรรม ไม่ทำให้โดยไม่เหตุผล เพราะชาตินิยมจะเกินไป หรือยกย่องชุมชนมากไป เพราะ “เห็นแก่” บางอย่าง ผู้เขียนที่ดีควรเป็นคนใจกว้าง ยุติธรรม ซ่างสังเกต ละเอียดลองถือที่ล้วน มีวินิจฉัยที่เที่ยงตรงและเป็นธรรม

สารคดีท่องเที่ยวอ กจะเป็นสารคดีที่เขียนง่ายกว่าสารคดีประเภทอื่น เพราฯ อตัยความช่างสังเกตมาก ๆ ของผู้เขียน และการแสวงหาแห่งมุ่งที่แปลงใหม่ของสถานที่และชีวิตผู้คนมาเสนอต่อผู้อ่าน แต่เป็นสารคดีที่ต้องมีการลงทุนค่อนข้างสูง เพราฯ ต้องเดินทางไปตัวเอง

สารคดีชั้นประวัติ

สารคดีชั้นประวัติมีคุณสมบัติอย่างนี้รองลงมาจากสารคดีท่องเที่ยว น่าจะเป็นอย่างที่ศาสตราจารย์คุณรัญชวน อินทร์ก้าแมง กล่าวไว้ในหนังสือ “การเลือกหนังสือและโซลิดท์คันวัตถุ” ว่า “จดเป็นสารคดีที่ให้ความรู้ (Knowledge) ให้เรื่องราว (Information) ให้ความจาระໂรงใจ (Inspiration) หรือจะพูดว่าให้ power คือมีอำนาจโน้มน้าวใจผู้อ่านให้มีความคิดคล้อยตามด้วยก็ได้”

หนังสือประเภทชั้นประวัติแบ่งเป็น 2 อย่าง คือ อัตชีวประวัติ คือชีวประวัติที่เขียนของตัวเอง เเละประวัติชีวิตรสุกการณ์ที่เกี่ยวพันกับคนของโดยตรง เช่น ชีวประวัติของข้าพเจ้า เนื่องโภคยามาตุภะ คานธี แปลโดย กรุณา ทุคณาชัย โกรกกระถูกในศรี ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ความสําเร็จและความล้มเหลว ของ ม.ล.บุญเหลือ เทพยศุวรรณ ๖๖ ปีของข้าพเจ้า ของประเก็บ คดีของตรวจสอบ หรืออาจเล่าในรูปของ การเล่าบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แล้วแทรกประวัติของคนเอง เช่น ศิลปะของข้าพเจ้า ของพระยาครรภัยพิพัฒน์ เกิดวังป่าสัก ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ชีวิตท้าแฝ่นดินของข้าพเจ้า ของ พลโทประยูร ภัมรมนตรี

อีกอย่างหนึ่งคือชีวประวัติ หมายถึง หนังสือที่ผู้หนึ่งเขียนถึงชีวิตของผู้อื่น ซึ่งอาจจะปรากฏเป็นหนังสือชีวประวัติรวม คือ เรื่องประวัติ ผลงาน อั้งสันต์ ๆ หลายชีวิตในเล่มเดียวกัน เช่น หนังสือ Who's Who in Thailand หรือพระราชประวัติพระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์ จักรี ประวัตินักเขียนไทย ต่อไป นักเขียนชาวอังกฤษศาสตร์ การประพันธ์และนักประพันธ์ของไทย โดย ยศ วัชรเดชิย์ เป็นต้น หรืออาจจะเป็นชีวประวัติของคน ๆ เดียวทั้งเล่ม มีนักเขียนสารคดีในแนวนี้หลายคน เช่น พวงประวัติและงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ของสุจิตร ภารกุล นอกจากนี้ก็มี ณัฐวุฒิ สุทธิสังคม เป็นนักเขียนที่มีอุดมคุณ

รวมรวมหลักฐานเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ ๆ ของบ้านเมือง ทั้งทางวรรณคดีและทางประวัติศาสตร์ เพื่อนหนังสือประเกานี้หลายเล่ม เช่น หลกเจ้าพระยา 18 เจ้าพระยา พระนางร่องลั่น ผู้สร้างวรรณกรรม เป็นต้น

อีกคนหนึ่งคือ สมภพ จันทรประภา เนื่องสารคดีประวัติบุคคลสำคัญไว้หลายเล่ม นอกจากรสนเดิมทางวินogradov พระพันวาราชัยบกษา แล้วก็มี พระวังหลัง เจ้าพินาย แผ่นดินที่สาม และชีวิตคุณเทพนิยบุขของดอกไม้สด ซึ่งการเขียนใช้วิธีอ้างหลักฐานมากเท่าที่จะทำได้ และยังพยายามรู้จักตนนิทัศน์เป็นส่วนตัวกับดอกไม้สดเป็นอย่างดี ทำให้ชีวประวัติเล่มนี้คุ้งจะเป็นเล่มแรกที่ผู้เขียนชอบมากที่สุดไปในอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของเจ้าของประวัติตัวอยู่

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงเป็นนักเขียนสารคดีชีวประวัติที่ควรแก่การอ่านและการศึกษาเป็นอย่างมาก และเหมาะสมแก่ผู้ต้องการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เพราะหนังสือชีวประวัติของพระองค์ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนมากก่อนลงมือเขียน ซึ่งทำให้เป็นที่น่าเชื่อถือและ可信可靠แก่ผู้อ่านในการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป สารคดีของพระองค์ท่านจะอ่านในฐานะสารคดีเชิงชีวประวัติหรือในฐานะสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ก็ได้ทั้งสองอย่าง ส่วนมากจะทางเรียนรู้บุคคลสำคัญชาวต่างประเทศ เช่น เพื่อเตรียมหัวข้อ ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2471 แต่ได้พิมพ์ต่อมาเป็นครั้งที่ 5 ที่ 6 นอกจากนั้นก็มี คาดว่า อันนี้น่าจะ กับวินามหาราชนี เมื่อสั้น ๆ ด้วย

๒. ณ ประมวลกฎหมาย หรือ ม.จ.หญิง วิภาวดี รังสรรค เป็นอีกผู้หนึ่งที่เขียนสารคดีชีวประวัติตัวยความพิธีพิธี ศัลศักดิ์อ่อนนุ่ม เนื่องแต่เป็นหนังสืออ้างอิงทางประวัติศาสตร์ เพียงแต่ว่าจะไม่ใช่ในส่วนของการเขียนข้อความต่าง ๆ ได้ศึกษาข้อมูลมาอย่างถูกต้อง ทั้งจากเอกสารประวัติศาสตร์ ศึกษานิสัยใจคอของท่านเจ้าของประวัติและบุคคลที่เกี่ยวข้อง จนคาดหมายได้ว่าบุคคลเช่นนี้ในเหตุการณ์อย่างนั้นจะพูดว่าอย่างไร เช่น พระราชินีนาถวิกตอเรีย ซึ่งบางท่านอาจจะถือเป็นนวนิยาย เพราะมีทั้งตัวละครบทบาทหน้า แต่แท้จริงไม่ใช่ตัวละครสมมุติ เหราตัวละคร เหตุการณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องสถานการณ์ คือการถ่ายทอดมาจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ จึงนับเป็นหนังสือชีวประวัติในอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินในการอ่านมาก

สารคดีชีวประวัติ มีความคุณเกี่ยวกับสารคดีประวัติศาสตร์และห้องเรียนไปด้วย หนังสือบางเล่ม ผู้อ่านจะได้รับความรู้เรื่องศิลปะของบุคคลและได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์ไปด้วย ในตัว ในขณะเดียวกันก็เหมือนได้ห้องเรียนที่อยู่ไปด้วยห้องเรียนต่าง ๆ ตามเจ้าของประวัติไปด้วย

อีกหนึ่งหนังสือแยกในงานพยายามกิจภาพ ซึ่งมีบุคคลหลายคนเขียนถึงประวัติชีวิตส่วนตัวการงาน ฯลฯ ของผู้ชายที่เป็นสารคดีชีวประวัติ และหนังสือที่แยกในงานฉลองครบราชนิษฐ์ของนางท่านก็จัดเป็นหนังสือชีวประวัติตัวอย่าง เช่น คึกฤทธิ์ ๘๐ เป็นต้น

หนังสือชี้วิเคราะห์ให้ประยุกต์ในการอ่านเพื่อประเมินว่ามีวิคตลอดจนเหตุการณ์ที่ผู้เขียนเล่าจะเป็นตัวอย่างของการทรงชีวิตที่น่าประทับใจ น่าจดจำเสมอไป หรือไม่ควรเอาไว้ยิ่งอย่าง การเขียนชี้วิเคราะห์ตัวเองกับสารคดีท่องเที่ยว คือต้องถูกต้องตามข้อเท็จจริง ปราศจากอคติ ยึดหลักความเป็นธรรม ไม่สร้างเรื่องคุณงามความดีหรือใส่ร้ายป้ายสีจนแฉ่งเกินไป ผู้เขียนเสนอ “เกร็ง” ต่าง ๆ ประกอบการเขียนเพื่อแสดงทัศนคติการทรงชีวิตของบุคคลนั้นให้เด่นชัด และสร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านด้วย

ในการประเมินค่าสารคดีชี้วิเคราะห์ นอกจำกัดความถูกต้องของเนื้อหาและกลวิธีการ เสนอเรื่อง ผู้อ่านควรพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ด้วย

1. เข้าใจชี้วิเคราะห์มีหลักการ มีอุดมคติในการดำเนินชีวิตอย่างไร มีคุณค่าในการ เป็นบทเรียนหรือแบบอย่างแก่ผู้อ่านในด้านใดหรือไม่
2. ศึกษาความสำคัญและความล้มเหลวของบุคคลผู้นี้ เพื่อจะได้เข้าใจธรรมชาติ ของชีวิตและนำเสนอมาเป็นเครื่องสังหารณ์เดือนใจได้

สารคดีวิชาการ มีลักษณะใกล้เคียงกับหนังสือตำราวิชาการอยู่มาก ต่างกันที่คิดปะ การเขียนเป็นหมวดหนังสือสารคดีที่กว้างมาก เพาะะแตกแขนงย่อย ๆ ไปตามเนื้อหาวิชาการ ต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ด้านประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกรรม อุตสาหกรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและความเชื่อ ภาษาและวรรณคดี เป็นต้น ตั้งจะยกตัวอย่างพอสังเขป

สารคดีประวัติศาสตร์ หนังสือสารคดีประเภทนี้เป็นตำราโดยตรงก็ได้ หรือเป็น เพียงหนังสืออ่านประกอบก็ได้ เช่นหนังสือหลักไทย ของ สังฆภูมิจนาคพันธุ์ หนังสือ ประวัติศาสตร์ไทย ของประสาท หลักคิตา หนังสือประวัติศาสตร์บางเล่มอ่านแล้วสนุกเพลิด เพลิน ผู้เขียนไม่มีเจตนาจะให้ใช้เป็นข้ออ้างอิง แต่ผู้อ่านจะทราบได้ว่าผู้เขียนค้นคว้ามาจาก ข้อมูลหลักที่หลากหลาย น่าเชื่อถือได้ และด้วยลักษณะการเขียนทำให้หนังสือวิชาการหนัก ๆ เช่นนี้ น่าอ่าน อ่านแล้วเพลินวางแผนไม่ลง และจำได้ดีกว่าอ่านตำราประวัติศาสตร์โดยตรงเสียอีก เช่น

พ่อเสียงเมือง ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเล่าเหตุการณ์ความเป็นไปใน สมัยก่อนที่พม่าจะเสียเอกสารแก่องค์กรฯ ในแม่น้ำนนพวงศ์ป้อมและพระน้ำดูกอยตื้อ ผู้เขียน ยังคงดูแทรกความเห็น ข้อเปลี่ยนเทียนกับเหตุการณ์บ้านเมืองไทย ตลอดจนวิเคราะห์สถานการณ์ บ้านเมืองพม่า ตลอดจนความคิดจิตใจคนพม่าในขณะนั้นไว้อย่างชัดเจนด้วย

X.O. Group ของนายฉันทนา (มาลี ชูพินิจ) ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476 และพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2522 เป็นเรื่องราวของ “บานวัฒร์ไทย” ที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจ ของคนไทยทั้งชาวในและนอกประเทศโดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าดำเนินการ “ห่อต้าน” ญี่ปุ่น เมื่อคราวสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้ทำงานให้ดีเด่นเพื่อญี่ปุ่นจินทำให้ประเทศไทย รอดพ้นจากการเป็นผู้แพ้สงคราม คงเป็นประเทศเอกสารตามเดิม หนังสือเล่มนี้เป็นเกร็ง

ประวัติศาสตร์ผู้เขียนในฐานะเศรษฐีไทยคนหนึ่งได้ร่วบรวมเอกสารจากหลายที่หลักทางแหล่งให้ทราบเรื่องการท่องงานภายในบ้านการเศรษฐีไทยและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในช่วงเวลา

นั้นด้วย

สารคดีประวัติศาสตร์ยังมีประเภทที่เป็นหนังสือแปลจากต่างประเทศอีกด้วย ซึ่งเป็นการตีพิมพ์ไว้ในต่างประเทศแล้วนำมายังประเทศไทย ตามสายคาดความคิดของชาวต่างประเทศเกี่ยวกับบ้านเมืองของเรา และนำมาเป็นข้อเบรียบเทียบได้ว่าเราเชื่อถือเพียงใด หนังสือประเภทนี้มีหลายเล่ม เช่น จดหมายเหตุลากูบาร์ แปลโดย สันติ ท. โภมสุข จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศไทย ของ นายหกวงเดือ ชัวซีร์ สมภาษีกสภาราษฎร์ ฟรังเศส โดยผู้แปลคนเดียวกัน และหนังสือประชุมพ้องความภาคต่าง ๆ ของกรมศิลป์แปลโดย อรุณ อมาดัยกุล เป็นต้น

สารคดีประเภทนี้ ความถูกต้องของเนื้อหาเป็นส่วนประกอนสำคัญอย่างยิ่ง จะนั้นในการพิจารณาประเมินค่า ทิ้งควรพิจารณาในด้านข้อมูลที่มาซึ่งผู้เขียนร่วบรวมไว้ในบรรณานุกรม คุณสมบัติของผู้แต่งและค่าน้ำของผู้แต่งเป็นส่วนสำคัญในด้านความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ภาพประกอน แผนที่ ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจเรื่องราวและเนื้อเรื่องเป็นส่วนสำคัญ ความประทับใจของหนังสือประเภทนี้มีอยู่ที่ถือการเขียนของนักเขียนมากกว่าอย่างอื่น เพราะอิ่งผู้เขียนเขียนให้อิ่มที่มีชีวิตได้มากเท่าไร ก็เป็นผลลัพธ์ของผู้เขียนได้มากเท่านั้น

สารคดีภาษาและวรรณคดี เป็นหนังสือสารคดีที่นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ทุกคนต้องเคยหันมาอ่านมาแล้วไม่น้อยกว่าคันละ 5 เล่ม สารคดีประเภทนี้เป็นแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมและเป็นหนังสืออ่านประกอนในการศึกษาภาษาและวรรณคดี ที่น่าเกิดแห่งรำภានเกียรติ ของไทยว่ามาจากหนังสือใดของอินเดีย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์และเบรียบเทียบทั้งสือของอินเดียบางฉบับที่ตั้งสมมติฐานไว้ วิเคราะห์สรุปวรรณคดีไทย ของ ม.ล.บุญเหลือ เทพยศรุวรรณ ให้ความรู้เรื่องการวิจารณ์วรรณคดีด้วยทฤษฎีการวิจารณ์แนวต่าง ๆ พัฒนาตัววิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีบางเรื่องด้วยวิธีการต่าง ๆ กันเป็นหัวอย่าง การศึกษาภาษาไทยตามแนวทางภาษาศาสตร์ ของ ร.ศ.ประศิริ กาญจนกุล เสนอแนวคิดในการเรียนภาษาไทยโดยอาศัยทฤษฎีภาษาศาสตร์ต่าง ๆ ตามแบบตะวันตก ภาษาอักษรไทย ของ นายราชนิกร กรรไวเชียร์ วิเคราะห์ความเป็นมาของภาษาอักษรไทย การใช้สำนวนไหวหาร ศพท์ภาษาในอักษรไทยที่แท้จริง สมัยสุโขทัยซึ่งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปุจจุลงกรณ์มกัลเจ้าอยู่หัว และพิจารณาเบรียบเทียบกับภาษาอักษรไทยของต่างประเทศ ศึกษาอิทธิพลภาษาอังกฤษในอักษรไทย วิเคราะห์ภาษาไทยปัจจุบัน และเสนอคุณลักษณะของไหวหารอักษรไทยที่ดี เป็นต้น

การพิจารณาสารคดีประเภทนี้ ก็ยังคงการพิจารณาสารคดีทั่ว ๆ ไป คือ ความถูกต้อง ข้อเท็จจริง วิธีการและภาษาเขียน ประโยชน์ที่ได้รับ

สารคดีทางปรัชญาและศาสนา ทั้งสองประเภทมีความใกล้เคียงกัน เพราะในศาสนา ทุกศาสนาที่องมีปรัชญาของผู้สอนแบ่งไว้ทั้งสิ้น ปรัชญาและความคิดในแต่ละศาสนา แต่ละสังคม มีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่นศาสนาคริสต์ให้เชื่อในพระเจ้า แต่ศาสนาพุทธไม่ให้เชื่อ ในพระองค์ แต่ให้เชื่อในพระธรรม แต่ศาสนาทุกศาสนาจะมีจุดประสงค์ที่นฐานเหมือนกัน ทั้งสิ้น คือ ต้องการสอนให้คนทำความดี การพิจารณาหนังสือปรัชญาหรือศาสนามีหลัก เผชิญกับการพิจารณาหนังสือสารคดีประเภทอื่น ๆ คือ ถูกต้องกับความจริงที่ยอมรับกัน แล้วของแต่ละศาสนา “ไม่เป็นมิติไปจากข้อประพฤติปฏิบัติของศาสนานั้น ๆ” ส่วนหนังสือ ปรัชญาเป็นเรื่องที่พิจารณาให้ยกเว้นไปอีก เพราะตัดสินกันยากกว่าฝ่ายอื่นที่อื่นไม่น่าเชื่อถือ เพียงใด เนื่องจากแต่ละความคิดไม่เหมือนกัน และเป็นการยากจะตัดสินว่าความคิดของใคร ผิดของใคร ก เพราะความคิดนั้นขึ้นอยู่กับสติปัญญา การศึกษา และประสบการณ์ หนังสือปรัชญาและศาสนามีทั้งที่แต่งเป็นตำราและเป็นหนังสืออ่านประกอบ

ประเภทตำรา เช่น

พระไตรปิฎก

คัมภีร์ใบเบิก

คัมภีร์กรรโณ

ศาสนาเปรียบเทียน ของ สุธีพ ปุญญาภูมา

ประวัติศาสตร์ศาสนา ของเดชชัย โพธินันทน์

ปรัชญากรีก โดย ปรีชา ช้างวัญชัย

ประเภทหนังสืออ่านประกอบ เช่น

พุทธศาสนาและไถกในพุทธศาสนา ของ ม.ร.ว.ศักดิ์ ปราโมช.

มนุษย์ที่แท้ของจิตใจ ของ ส.ศิริสักษณ์ (แปด)

แด่ทุ่มส้าว โดย พจนานุสรณ์สันติ (แปด)

นอกจากนี้หนังสือศาสนาอื่นๆ ก็เป็นประเภทหนวนิยายอิงพุทธศาสนา เช่น อภิธรรม ขึ้นทางที่ศรัทธา นันทะ-ประชานดี อุ่นแม่น้ำนัมมา สายสารที่เปลี่ยนทาง ถอน จักรพรรดิอิศร ของสิน อินสาร ที่เป็นเรื่องแปลจากภาษาอังกฤษกันมี กามนิต โดยเสรีบร-โภคศ นาคประทีป ลิทธารยะ โดย ฉุน ประภาวิรพันน์ เป็นต้น

เนื่องจากหนังสือศาสนาเขียนได้หลายลักษณะ ทั้งที่เป็นตำรา ทั้งที่ผูกเรื่องແลัวนำ เอกหัตถกรรมมาประยุกต์เข้าเพื่อสอนศาสนาทางอ้อม จะนั้นผู้ที่อ่านหนังสือประเภทนี้เพื่อ การศึกษา ควรเป็นผู้สนใจศึกษาศาสนาและส่วรู้ถึงแก่นแท้ในหลักธรรมของศาสนาให้ถูกต้อง พอกควรเสียก่อนจึงจะสามารถประเมินคุณค่าของหนังสือได้ดี ความรู้ในเรื่องศาสนามีตั้งแต่ งดงาม ทั้น ๆ จนถึงสืบสืบ อย่างที่อาจารย์สุธีพ ปุญญาภูมา “ได้ให้ความหมายของคำ ‘ศาสนา’ ไว้ในหนังสือเรื่อง ‘ประวัติศาสตร์ศาสนา’ ว่า

“ສາມານາ ຄືອຄໍາສັ່ງສອນ ວ່າດ້ວຍເຮືອງຕ່າງໆ ຕັ້ງນີ້

1. ความเชื่อในอานาจที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาบ่างอย่าง เช่น อานาจของกรรม (ตามคติแห่งศาสนาพุทธ) อานาจของเทพเจ้า (ตามคติแห่งศาสนาที่นับถือเทพเจ้า) เป็นต้น
 2. หลักศีลธรรม คือให้เว้นความชั่ว ประพฤติความดี
 3. จุดหมายสูงสุดแห่งชีวิต เช่น นิพพาน ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา การมีชีวิตอยู่กับพระเจ้าในสวรรค์ตามคติแห่งศาสนาคริสต์และอิสลาม เป็นต้น
 4. พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การบรรพชา (บวชเป็นสามเณร) การอุปสมบท (บวชเป็นพระ) ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา การรับศีลถั่งงาป ตามคติแห่งคริสตศาสนา เป็นต้น"

บุลเหตุให้เกิดศาสนา เนื่องจาก

 1. ความต้องการความอบอุ่นทางจิตใจ
 2. ความต้องการความรู้แจ้งความจริงแห่งชีวิต เป็นบุลเหตุสำคัญยิ่งข้อหนึ่งที่ให้เกิดศาสนา แต่ศาสนาประเทกานี้มักเป็นฝ่ายอหันยินดี คือ ศาสนาที่ไม่สอนเรื่องเทพเจ้าสร้างโลก หรือไม่มีถือเทพเจ้าเป็นศูนย์กลางแห่งศาสนา หากถือความรู้แจ้งประจักษ์ความจริงเป็นสำคัญ เช่น ศาสนาพุทธ ความเน้นหนักของศาสนาประเทกานี้ คือ ญาณ หรือปัญญาขั้นสูงสุด ที่ทำให้รู้แจ้งประจักษ์ความจริงและทดสอบจากความทุกข์ทั้งปวง

ພັກພາບຕອນມາ

พระพุทธองค์ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลไม่ถือบุคคลเป็นใหญ่ ไม่ถือโลกเป็นใหญ่ แต่ถือธรรมเป็นใหญ่

หลักปฏิบัติในการพิจารณาค่าเสนา คือ ให้เว้นความช้ำทั้งปวง ให้ทำความดี ให้ช่วยเหลือให้สุดความสามารถ

ผู้อ่านสามารถย่อความสนใจมาอยู่แล้ว จะรู้มากขึ้นอย่างไรในไม่สักคู่ ข้อสักคู่อย่างเดียวที่อ่านหรือเมื่ออ่านจบแล้ว “ได้ความรู้เพิ่มเติมขึ้นหรือไม่ เว้าใจง่ายหรือยากอย่างไร

สารคดีทางคดีชื่อ "มีแพร่หน้ายิ้ม" ในปัจจุบัน จะเน้นผู้อ่านพึงเดือกดู พิจารณา ใช้วิจารณญาณกับตัวเอง ก่อนที่จะเชื่อข้อครวญฯ พึงพิจารณาในข้อต่อไปนี้:

1. ผู้เขียน มีคุณวุฒิความรู้ ประสบการณ์ในเรื่องของศาสตร์สิ่งที่ยังไม่เป็นผู้มี
ใจกว้าง ยุติธรรม หรือ เป็นผู้มากด้วยอุดม คุณสมบัติส่วนตัวของผู้เขียนมีน้ำหนักอยู่มากใน
การที่จะทำให้หนังสือเรื่องนี้มีสาระที่มีคุณค่าหรือไม่เพียงใด

2. เอกสารหรือความมุ่งหมายในการเขียน ได้แก่ชนเพื่อเผยแพร่ เพื่อสอน หรือเพื่อโฆษณาชวนเชื่อ ความมุ่งหมายที่บรรลุทั้งไวยล้อมทำให้สาระนั้นมีความแจ่มกระชัดท่อผู้อ่าน

3. ลักษณะ หมายถึงผู้เขียนได้เขียนเป็นสารคดีอ่านเพลิน หรือสารคดีเชิง วิชาการ

4. ทั้งท่านองค์กรเจี่ยวน ถ่านร่าย เนื้าใจสู่ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาความเชื่อของน้องนี้อีกด้วย

For more information on the 2010 Census, visit www.census.gov or call 1-800-[923-5000](tel:18009235000).

ເມືດຕະກຳ ແລ້ວ ດັບຕະກຳ ເພື່ອ ດັບຕະກຳ ເພື່ອ ດັບຕະກຳ ເພື່ອ ດັບຕະກຳ ເພື່ອ ດັບຕະກຳ

มีวิธีเขียนที่ทำให้ผู้อ่านติดตามด้วยความสนใจ เนื่องจาก การเรียงลำดับเรื่อง ส้านวนภาษาที่ สอง ด้วย ข้อเสนอด้วย

ผู้เขียนสารคดีทางศาสนามือถุกภาษาทดลอง จะขอเสนอเพื่อบางท่านคือ .

อาจารย์อุปัชฌาย์บัญญานุภาพ เป็นผู้ที่ถึงพร้อมทั้งคุณธรรม ประสบการณ์ในการสอนฯ ให้เฉพาะทางของศาสนามั่วซังเป็นผู้ที่สอนศึกษาต้นครัวในเรื่องนี้ต่อโดยไม่หยุดนิ่ง เมื่อเขียนหนังสือเรื่องใดจะต้องศึกษาให้รู้จริงแล้วจึงเขียน มีหลักฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้

เป็นผู้เขียนที่ใจกว้างและมุติธรรม เมื่อ ก่อตัวเรื่องศาสนามาให้ก่อตัวถึงตามข้อเท็จจริงและด้วยเหตุผล เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเรียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนาทั้งที่เป็นตำรา สารคดี เรื่องวิชาการ สารคดีให้อ่านเพลิน และนิยายอิงพุทธศาสนา

หนังสือ ก่อตัวเรื่อง คือ ประวัติศาสตร์ศาสนา ชั้นพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2506 และ พิมพ์ครั้งที่สามเมื่อ พ.ศ. 2516

ท่านผู้เขียนได้สรุปความหมายของประวัติศาสตร์ศาสนาไว้ว่า “เป็นวิชาที่ว่าด้วยความเป็นมาและเหตุการณ์ในอดีตของศาสนาต่าง ๆ ที่มุนุษย์สามารถสืบตันได้ หรือหาความรู้ได้ จากหลักฐานทั้งหลาย ซึ่งอาจเกี่ยวโยงไปเรื่องสาขาวิชาอื่น ๆ ”

ในเรื่องนี้ผู้เขียนได้แบ่งศาสนาออกเป็นสองส่วน คือ ศาสนาที่ถ่ายไปแล้วกับศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ และเรียงลำดับศาสนาที่ถ่ายไปแล้วตามด้วยอักษรของทวีป ส่วนศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ 11 ศาสนานั้นล้วนมีแหล่งกำเนิดในเอเชียทั้งสิ้นจึงเรียงลำดับจากเอเชียตะวันออก เอเชียใต้ ไปหาเอเชียตะวันตก

ผู้เขียนได้เรียนเรื่องหนังสือเรื่องนี้ด้วยความละเอียด ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ ข้อมูลของหนังสือเรื่องนี้แต่ขอเน้นความหมายของศาสนา หลักการและขอบเขตวิชาประวัติศาสตร์ศาสนา ศาสนาในชั้นแรก ศาสนาที่ถ่ายแล้ว ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งศาสนาที่มีชีวิตอยู่ที่ได้รับการสนับสนุนทั่วโลก คือ ศาสนาคีรติ อิสلام และพุทธศาสนา

ผู้เขียนได้แสดงความเป็นกลางในการเรียนเรื่อง โดยได้นำความคิดเห็นของบุคคลอื่น ที่ควรอ้างอิงนี้ไว้มากถ้าไว้อภัยหลายแห่ง ให้โอกาสผู้อ่านได้พิจารณาเหตุผลจากหลายทาง

นอกจากนั้นยังได้จัดทำสารบัญไว้โดยละเอียด และมีสารบัญค้นเรื่องหรือตัวน้อย ท้ายเล่ม เป็นการสะดวกแก่ผู้ที่ต้องการจะอ่านอย่างศึกษาต้นครัว

หนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์ศาสนา เป็นหนังสือที่ควรอ่านเป็นเริ่มแรกเพื่อหาความรู้ และทำความเข้าใจในเรื่องของศาสนา และทำความรู้สึกกับศาสนาต่าง ๆ เพื่อให้ได้พื้นฐานที่ดีก่อนที่จะอ่านสารคดีทางศาสนาเรื่องอื่นต่อไป

แม้หนังสือเรื่องนี้จะเป็นสารคดีเรื่องวิชาการที่ให้สาระแก่นสารอย่างเต็มที่แต่ก็อ่านได้ไม่ยาก เพราะผู้เขียนได้พยายามใช้ถ้อยคำที่ง่ายและหลีกเลี่ยงคำศัพท์เฉพาะให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ท่านพุทธกาลวิเศษ เป็นพระภิกษุที่เป็นทั้งนักปรัชญาและนักปฏิบัติ ท่านเป็นนักศึกษาด้านคัวและนักคิดที่ไม่หยุดนิ่ง ได้เรียนหนังสือเพื่อเผยแพร่องรมะให้คนทั้งหลายได้มีความเข้าใจ รู้จักร่องรอยในทางที่ถูกต้อง งานสอนของท่านมีนับขึ้นไม่ถ้วน จนสามารถที่จะร่วบรวมมาจัดตั้งเป็นห้องสมุดได้ ในที่นี้จะขอเสนอให้อ่านเรื่อง “ภาษาคน-ภาษาธรรม”

ท่านมีความเห็นว่า “เด่องตัวอยู่คนเราโดยมาก รู้แต่ภาษาธรรมชาติ คือภาษาชาวบ้านพูด หรือเรียกว่า ภาษาคนธรรมชาติ ไม่ใช่รู้ “ภาษาของธรรมชาติ” และไม่เคยคิดว่ามีภาษาอีกภาษาหนึ่งซึ่งแตกต่างกัน แทนจะตรองกันขึ้นหรือตรองกันขึ้นก็มี นั่นเป็นภาษาธรรมชาติ

..... เพราะรู้แต่ภาษาคนนี้เอง ไม่รู้ภาษาธรรมชาติ จึงฟังธรรมะแท้ๆ ไม่เข้าใจ คือ ธรรมะในขั้นสูง ธรรมะในขั้นโถกโถระ ที่จะดับทุกมีได้จริงนั้น หงไม่เข้าใจ เพราะรู้แต่ภาษาคน ไม่รู้ภาษาธรรม ที่นี่เพื่อจะเปรียบเทียบให้เห็นกิจกรรมของภาษาคน และภาษาธรรมะควบคู่กันไปที่เดียว”

ท่านยกหุทธิมาจัดกล่าวว่า “ผู้เป็นปัจฉิมที่กันนั้น ย้อมกือเอาธรรมะทั้งหลายทั้งสองฝ่าย”

ในเรื่อง “ภาษาคน-ภาษาธรรม” นี้ ท่านได้ยกคำมาเปรียบเทียบให้เห็นว่า “ภาษาคน” นั้นแปลความหมายไปอย่างหนึ่ง แต่ใน “ภาษาธรรม” นั้น มีความหมายที่แท้จริงอีกอย่างหนึ่ง เช่น

พุทธ ภาษาคน-หมายถึงองค์พระพุทธเจ้า เนื้อหนังสือของท่าน ร่างกายของท่าน ภาษาธรรม หมายถึงตัวธรรมะแท้ ที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นคถาคต ผู้นั้นเห็นธรรมะ

สรุปความที่ว่า พระพุทธเจ้าภาษาคนนั้น หมายถึงตัวตน พระพุทธเจ้าภาษาธรรมนั้น หมายถึงธรรมะที่ทำความเป็นพระพุทธเจ้า

ธรรม ภาษาคน-หมายถึงพระคัมภีร์ พระธรรมในตู้หรือเสียงที่ใช้แสดงธรรม ภาษาธรรม-หมายถึงนามธรรมที่เป็นธรรมะที่ก้าวข้างหน้า ลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงคำที่ใบston หรือเสียงเท่านั้น

สังฆ หรือ พระสงฆ์ ภาษาคน-หมายถึงตัวนักบวช
ภาษาธรรม-หมายถึงคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของนักบวชนั้น
ศาสนा ภาษาคน-หมายถึง โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ผ้า袈裟ขาวพัสสาวร์
ภาษาธรรม-หมายถึงตัวธรรมะที่แท้จริงเป็นที่พึงแก่นบุญยิ่ใต้จริง ธรรมะใดเป็นที่พึงแก่นบุญยิ่ใต้จริงต้นทุกๆ ให้แก่นบุญยิ่ใต้จริง ธรรมะนั้นคือศาสนา

ความด้วย ภาษาคน-หมายถึงคายชนิดที่ต้องเอาใส่ลงไว้เพาไว้ผึ้ง
ภาษาธรรม-หมายถึงความสะอาดแห่งความรู้สึกที่เคยมีคือ เป็น “ตัวฉัน, ตัวภู”
นรอก ภาษาคน-หมายถึง เมืองอยุธยาเดิม มีเจ้าหน้าที่เป็นยมบาล จับคนลงโทษ
ต่างๆ ตามแต่ว่าซึ่งจะไปปืน

ภาษาธรรม-หมายอิง ความร้อนใจ เหมือนไฟเผา เมื่อได้มีความร้อนใจเหมือนไฟเผาเมื่อนั้นเรียกว่าเป็นนรกในภาษาธรรมะ

ยังมีคำอย่างอึกมากที่จะชวนให้ผู้อ่านได้เป็นผู้รู้สึกติด เมื่อคิดแล้วจะเห็นและเข้าใจความหมายของธรรมะได้ชัดเจนขึ้น ลึกซึ้งขึ้น และเข้าถึงธรรมะได้มากขึ้น

ภาษาของท่านทุกภาษาเป็นภาษาที่ทรงไปทรงมา บางครั้งอาจเป็นภาษาที่ “แหลม” นั่นก็เป็นพระราษฎร์ท่านประดิษฐ์ที่จะ “เจาะ” ความรู้สึกของผู้อ่านให้ “ศีร්สි” จากภาษาคน และเข้าสู่ภาษาธรรมเสียงบ้าง

ตามเดิมพระญาณสัจวะ เจ้าอาวาสวัดบรรโนเวศวิหารในปัจจุบัน เป็นพระภิกษุที่สอนให้ทั้งการปฏิบัติธรรมและการศึกษาด้านคัวอัญญิโถสม่าเสมอ งานเขียนของท่านเป็นงานที่ได้ค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง ทำให้ลึกซึ้งและน่าอ่าน เช่นเรื่อง “45 พระราษฎร์ของพระพุทธเจ้า” งานเขียนของท่านมีไม่นานนัก เนื่องจากความเจ้าหัดในเรื่องเวลา สารทศติศาสตร์เปลี่ยนแปลง ที่ polym เดิมพระเครื่นเครื่นทราบธรรมชาตินี้ทรงอาราธนาให้ทำน้ำเสียงอันหล่อเหลี่ยมเป็นสุด เช่น เรื่องวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องทางธรรม พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร อยิชา ศีล สันโถะ เป็นต้น เป็นหนังสือที่อ่านได้ไม่ยาก ใช้เวลาไม่นาน ช่วยอธิบาย “สิ่งที่อาจเข้าใจหาย” ให้ถูกต้องและแจ่มแจ้งขึ้น เนื้อเรื่องคำนี้ยังคงหนังสือนั้น ๆ เรื่องหนึ่งมีความยาวประมาณ 10-16 หน้า.

วิน อินகอร์ ทำน้ำเสียงผู้นี้เป็นนักเรียนสารคดีทางศาสนาที่มีสำนวนดีดีดีดีดี เมื่อคละในให้ทั้งความลึกซึ้งและชាយซึ้งแก่ผู้อ่าน เช่นเรื่อง “อานันท์-ทุกขอนุชา” เป็นต้น มีงานเขียนอยู่มากหลายบทเรื่อง ในที่นี้ขอเสนอให้อ่านเรื่อง “พุทธจริยา”

หนังสือเรื่องนี้เป็นประดิษฐ์ที่ทรงพระพุทธองค์ตั้งแต่ประสูติ พระวัยเยาว์ การแสวงหาสัจธรรม การศึกษาและภารกิจเพื่อให้สู่แสงสว่าง

ผู้เขียนได้จัดทำสารบัญละเอียดท่าให้ผู้อ่านเห็นข้อมูลของหนังสือได้โดยง่าย อาจเลือกอ่านได้ตามความสนใจ ผู้เขียนได้ให้ทั้งความชิ้งของเรื่องราว เหตุการณ์ โน้มอารมณ์ ให้สอดคล้องด้วยลักษณะการเขียนที่มีทั้งบทสนทนา พรรณนาและบรรยายด้วยความนุ่มนวล หวานให้อ่าน

ผู้เขียนได้ปะนวนลับพระจริยาด้วยว่าต้องพระพุทธองค์เป็น ๓ สถาน คือ พระจริยาส่วนพระองค์ พระจริยาอันเป็นป่าไม้แก่พระญาติ และพระจริยาอันเป็นป่าไม้ที่อยู่ในโลก ซึ่งผู้เขียนได้ออกตัวว่า “หนังสือ พุทธจริยา” เป็นเพียงบางส่วนแห่งพระจริยาของพระองค์ ประดิษฐ์ไม่หยดเทียวแห่งน้ำในบึงใหญ่”

แต่น้ำหยดเทียนนี้สามารถให้ความชุ่มชื้นแก่ผู้อ่านและยังเป็นสะพานเชื่อมใจไปสู่ สารคดีทางพุทธศาสนาที่สนใจเรื่องอื่น ๆ ด้วย

นักเขียนสารคดีทางศาสนาที่สนใจก็ยังมีอีกหลายท่าน เช่น พันเอกปัน มุกุกันต์ ที่เรียงพิมุย ทวี วรคุณ เป็นต้น

บทความ

เป็นความเรียงที่เป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องที่สั้นอยู่ในความสนใจในขณะนี้ บทความอาจมีลักษณะเป็นการเสนอปัญหาให้ค้นสนใจ หรือเป็นการวิเคราะห์ข้อตีอ้อเสียข้อด้วยกัน ที่สำคัญ คือต้องเสนอที่ค้นของผู้เขียนด้วย และมิใช่เป็นการมุ่งแต่จะเสนอปัญหา หรือข้ออ้างเพียง แต่ผู้เขียนยังต้องรู้ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหา และถึงทางออกหรือทางแก้ปัญหา นั้นด้วย บทความส่วนมากมีขนาดสั้น เพราะเนื้อหาลงในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารต่าง ๆ ด้วยขนาดเนื้อที่จำกัด ทำให้บทความนั้นต้องมีเนื้อความกระชับ ชี้แจงปัญหาอย่างตรงไปตรงมา และอาจจะเร้าความสนใจของผู้อ่านด้วยภาษาเขียนที่แข็งกร้าว ที่เล่นที่จริง หรือใช้ภาษาพูด บทความอาจแยกประเภทย่อย ๆ ได้อีกหลายประเภท เช่น บทความวิชาการ มุ่งให้ความรู้ บทความประเกาให้แบ่งคิดในเนื้อหาซึ่งผู้อ่านให้มีความคิดร่วมกับผู้แต่งในด้านต่าง ๆ หรือ ประเกาบทวิเคราะห์วิจารณ์ เช่น บทวิจารณ์หนังสือ วิจารณ์น้ำหนอนคร์ บทวิเคราะห์ปัญหา เศรษฐกิจการเมือง สังคม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทความของนักเขียนคนเดียวทันทีที่พิมพ์ เป็นเพล่มแล้ว เช่น หน้า ๕ สยามรัฐ ของ น.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช สายลม-แสงผล ของ วิลาศ มนีวัติ สมุดข้างหมอน ของ ส. ศิริลักษณ์ เป็นต้น

การพิจารณาประเมินค่าบทความ ควรพิจารณาว่าผู้เขียนให้ข้อมูลถูกต้องเพียงใด ผู้เขียนวิเคราะห์หรือตีประดิษฐ์ปัญหานั้นอย่างเที่ยงธรรมหรือไม่ ผู้เขียนเข้าใจเห็นข้อตีอ้อเสียทั้งสองด้านหรือกล่าวเพียงด้านใดด้านหนึ่งด้านเดียว บทความอาจจะไม่มีกราณีการหรือเชิงอรรถ ฉะนั้นผู้อ่านจะต้องเพิ่มความล้ำกากในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยสำรวจหาความรู้จากที่อื่นด้วย

กล่าวโดยสรุปการประเมินค่าสารคดีประเกาบทความ ผู้อ่านเพียงควรพิจารณาในข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ความถูกต้องของเนื้อหา
2. ความเที่ยงธรรมและเป็นกติกาของผู้เขียนในการตีปัญหา การเข้าปัญหาและการเสนอแนะทางแก้
3. เนื้อหานักแต่ง ความสั้นยาวพอเหมาะสม "ไม่สั้นจนไม่ได้รายละเอียด" ไม่ยาวจนน่าหัว悶หง หรือไม่วากวนจนจับความไม่ได้
4. ส่วนวันภาษาไม่ต้องซ้ำใจ ชวนอ่าน ให้ความกระชับ "ไม่กว้าง หรือซักกันเอง ส่วนต่างๆ ของหนังสือสารคดี"

ในการอ่านและพิจารณาหนังสือสารคดีเราควรทราบส่วนต่าง ๆ ของหนังสือประเกานี้ ดังนี้

1. ข้อเรื่อง หรือข้อหนังสือ ข้อผู้แต่ง คุณวุฒิ ประดิษฐ์การณ์ของผู้แต่ง ส้านักพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์

ซึ่งผู้แต่ง คุณวุฒิ ประสมกานต์ จะเป็นน้ำหนักรับรองความถูกต้องไม่เชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อของหนังสือ

ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ เป็นเรื่องที่ควรสังเกตเพราะหนังสือสารคดีให้ความรู้ทางวิชาการ ด้วย วิทยาศาสตร์เชิญก้าวหน้ารวดเร็ว หนังสือประเภทเดียวกันมีคุณภาพเยี่ยมหลายคัน จึงควรเลือกหนังสือเล่มที่พิมพ์ครั้งหลังสุดมาอ่านก่อน จะได้ความรู้ที่ทันสมัย นอกจากนี้เล่มที่เพิ่งพิมพ์ขึ้นใหม่ มักจะมีการแก้ไขปรับปรุงข้อมูลพร้อมกับการประมวลผลเพิ่มเติมข้อมูลความรู้ใหม่

สำนักพิมพ์ ควรสังเกตว่าสำนักพิมพ์ไหนพิมพ์หนังสือประเภทใดเป็นส่วนใหญ่ คุณภาพของภารกิจพิมพ์ ได้แก่ความถูกต้องของตัวอักษร การจัดรูปเล่ม มีมากน้อยเพียงใด

2. คำนำ เป็นส่วนที่ทำให้ผู้อ่านรู้เหตุผลในการเขียน เนื้อหาสาระที่ผู้อ่านจะได้จากหนังสือ หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อ “สาร” ให้ผู้อ่าน ทั้งยังทราบว่าผู้เขียน รวบรวมข้อมูลมาจากที่ใด บางทีแนะนำว่าอ่านอย่างไร จึงจะได้ประโยชน์ คำนำจึงเป็นส่วนสำคัญสำหรับหนังสือสารคดี

อนึ่ง ในส่วน “คำนำ” บางทีจะมี “แนะนำผู้เขียน” โดยผู้ที่นำเข้าชื่อหรือสำนักพิมพ์ เขียนให้ ทำให้ผู้อ่านรู้จักนักเขียนเพิ่มขึ้นอีก

3. สารบัญ แสดงลำดับตอนของหนังสือ แบ่งเนื้อหาสำคัญออกเป็นหัวข้อ ตอนหนึ่ง ๆ ก่อตัวขึ้นเรื่องใด เรียงลำดับตอนอย่างไร มีสารบัญละเอียดมากเท่าใด ผู้อ่านก็มองภาพและข้อมูลของหนังสือนั้นได้ชัดเจนมากขึ้น บางทีไม่จำเป็นต้องเปิดดูเนื่องในกีฬามารถบอกรู้ว่าหนังสือเล่มนี้น่าอ่านหรือไม่น่าอ่าน มีเนื้อความที่เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างไร

4. ตัวเรื่อง ส่วนของความต่อเนื่อของเนื้อเรื่องว่าเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นอันดีหรือไม่ สีลักษณะของผู้แต่งมีศิลปะในการอธิบายผู้อ่านให้เพลิดเพลินหรือสร้างห่วงหาวนอนเพียงใด ในส่วนนี้อธิบายของสารคดี ประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ข้อเท็จจริงความถูกต้อง (fact) เป็นจุดสำคัญของหนังสือสารคดี เพราะสารคดีเป็นเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่องสมมุติแม้ว่าเขียนให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินในการอ่านอย่างไร ก็ไม่ใช่เรื่องที่ผู้เขียนคิดแต่งเนื้อหาขึ้นเองเหมือนอ่านนวนิยายหรือเรื่องสั้น ข้อเท็จจริงที่กล่าวไว้ในหนังสือสารคดี แม้จะไม่ต้องมีเรื่องราว หมายเหตุ หรือสถิติทั่วไปโดยละเอียดเหมือนที่อ้างไว้ในตัวรา แต่ก็เป็นข้อเท็จจริงที่ผู้อ่านเชื่อถือได้

2. ทัศนคติของผู้เขียน เป็นข้อหนึ่งที่ทำให้สารคดีต่างจากตัวรา ตัวราให้ข้อมูลข้อเท็จจริงแต่ผู้เขียนวางแผนเป็นกลางไม่ตัดสินเข้าข้างใด แต่สารคดีมีส่วนที่เหมือนกับบันทึกคืดค้อมถึงด้วย คือ ผู้เขียนมีจุดประสงค์จะเสนอ “สาร” หรือความคิด ทัศนคติ ประการใดประการหนึ่งมาสู่ผู้อ่าน ทัศนคติบางอย่างผู้เขียนสารคดีอาจจะแสดงอย่างชัดเจนในรูปของการวิจารณ์ แต่บางครั้งผู้อ่านอาจจะต้องขับ “สาร” นี้จากการอ่าน “ระหว่างบรรทัด” ที่ผู้เขียนแฝงเอา

ไว้ระหว่างการเสนอข้อมูลต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เขียนประสงค์จะวางแผนเป็นกล่องไม่ต้องการซักนำความคิดของผู้อ่าน หรือมีจุดนี้เป็นพระผู้เขียนระมัดระวังตัวในการแสดงทัศนคติของตน อย่างไรก็ตามผู้อ่านมักจะจับถูกใจทัศนะของผู้เขียนได้เสมอ

3. เก็บความรู้ หรือเรื่องแทรกต่าง ๆ เป็นส่วนที่ทำให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิง และความเพลิดเพลิน เก็บความรู้ที่แทรกไว้หมายจะทำให้สารคดีเรื่องนั้นน่าอ่าน เพราะช่วนติดตาม “เก็บ” นี้อาจเป็นժาหนาน ประวัติ เหตุการณ์ หรือข้อข้ามใดๆ ได้

4. บรรยายุกรม ทำให้ทราบว่าหนังสือประเภทเดียวกันนอกจากเล่มที่อ่านอยู่ ยังมีเล่มอื่นใดอีกบ้าง เป็นการทราบข้อมูลที่มาของภาระเขียนว่าผู้เขียนรวมมากอย่างมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือเพียงใด และผู้อ่านจะค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองได้จากที่ไหน

5. ตัวนี้ เป็นส่วนที่ทำให้สะคลานในการอ่านและค้นพบอะไรที่ต้องการทราบ ว่าหนังสือเล่มนั้นกล่าวถึงใคร อะไร ที่ไหน อายุเท่าไร อยู่หน้าใดของหนังสือ สารคดีที่มีตัวนี้ด้วย จะเพิ่มคุณภาพของหนังสือ

6. ส่วนปะกอนอื่นๆ เช่น เสียงรรถ อภิธานศัพท์ ภาคผนวก ฯลฯ ที่อธิบายรายความบางตอนให้แจ่มแจ้งขึ้น จะเป็นส่วนเสริมคุณภาพของหนังสือเช่นกัน

การประเมินคุณค่าของหนังสือค่าราและสารคดี

ในสารคดีไม่มีตัวละคร ไม่มีจดาก ไม่มีแก่นเรื่องที่สมบูรณ์แบบมีอนาคตอยู่เรื่องสั้น แต่เป็นหนังสือที่เล่าเรื่องเหตุการณ์ สถานที่ ชีวิตผู้คน หรือความรู้แขนงต่าง ๆ ฉะนั้น ในการประเมินคุณค่าของสารคดี จึงไม่ได้เพ่งเน้นในเรื่องของโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ความสมจริง ฯลฯ เนมื่อนออย่างการประเมินค่านวนนิยา สารคดีเป็นเรื่องของความจริงอยู่แล้ว จึง “ไม่ต้องเพ่งสนใจเรื่องของ “ความสมจริง” อีก ถึงที่ควรสนใจคือ ผู้เขียนว่าด้วยภาพความจริง นั้นได้ถูกต้องชัดเจน แจ่มแจ้งเพียงใด ผู้เขียนเก็บรายละเอียดมาเล่าให้ผู้อ่านฟังมากน้อยแค่ไหน สำนวนภาษาในการเขียนชวนอ่าน เช่นใจง่าย หรือใช้ภาษาปากง่ายหมายความถ้าตัวผู้อ่านหรือ เป็นต่อ การวางแผนดำเนินเรื่องช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจได้ดีเพียงใด ทัศนคติที่ผู้เขียนมี ต่อสิ่งที่ตนเองถูกมาเป็นอย่างไร เพาะะในระหว่างการเสนอข้อมูลต่อผู้อ่านนั้น ผู้เขียนมักจะแทรกความคิดเห็นเข้าไว้เจ้าตัว หรือเปรียบเทียบไว้ในระหว่างบรรยาย “สาร” ที่ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านทราบ ผู้อ่านรับได้ชัดเจนไหม ผู้อ่านได้ความประทับใจในสารคดีนั้นจริงๆ ได้

อนึ่ง หนังสือสารคดีมีข้อต่างไปจากนวนิยายอีกข้อหนึ่งคือ นวนิยายเขียนขึ้นให้คนทุกเพศทุกวัย ทุกประสบการณ์ ทุกระดับการศึกษา อ่านได้ ซึ่งผู้อ่านต่างระดับจะได้รับสารจาก การอ่านผิดแยกกันไปมากบ้างน้อยบ้าง แต่สารคดีโดยส่วนใหญ่จะมีวงผู้อ่าน ยังต้องรับให้ชัด สารคดีบางเล่มเขียนขึ้นสำหรับเด็กอ่าน บางเล่มเขียนขึ้นสำหรับนักศึกษาระดับการ

ศึกษาต่าง ๆ บางส่วนเป็นขั้นสำหรับกู้อ่านที่เรียนรู้และสนใจเรื่องราวอันเดิมเดิม ก็จะเป็นเรื่องขั้นต่ำหรือกู้อ่านทั่ว ๆ ไป การพิจารณาสารคดีซึ่งต้องคำนึงถึงส่วนนี้ด้วย

กล่าวโดยสรุป การประเมินค่าสารคดี คำนึงถึงชุดสำหรับ 3 ส่วน คือ

1. ความรู้ความยุกติของข้อเท็จจริงและความน่าเชื่อถือ โดยสังเกตที่

- เนื้อหาสาระความมีแก่นสาร สมบูรณ์และสมดุลเหมาะสมแก่ผู้อ่านระดับใด

- คุณภาพและประสิทธิภาพการพิมพ์ของผู้เขียน

- ส่วนประกอบต่าง ๆ ของหนังสือ ได้แก่ สารบัญ เรียงอักษร บรรณานุกรม ตัวชี้นำ

ตาราง แผ่นที่ รูปประกอบ

- ลักษณะรูปเล่มและคุณภาพของการพิมพ์

2. การเสนอเรื่อง สังเกตในเรื่อง

- การวางแผนเรื่อง เรียงลำดับความสำคัญ เริ่มเรื่องจนเรื่องอย่างเรียบร้อยความ

สนใจให้ความอ่าน

- สำนวนภาษา ช่วงอ่าน เป้าใจง่าย สะดวกสบาย ยากง่าย หรือเหมาะสมกับระดับ

ผู้อ่าน หรือมีสิ่งการเรียนสร้างอารมณ์ร่วมให้แก่ผู้อ่าน

- มี “เกร็ด” ทั้งความรู้ ความคิด นิทาน บุญธรรม ตัวอย่างแบ่งคิดช่วงชั้น แทรกไว้

ในที่เหมาะสม ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน

- ทัศนคติของผู้เขียน ที่แสดงความจริงใจ ทั้งที่แสดงไว้ชัดเจน ทั้งที่แทรกไว้ หรือ

แฝงไว้ระหว่างบรรยาย

- เมื่อพิจารณาทั้ง 3 ข้อแล้ว ผู้อ่านควรจะตอบตนเองได้ว่า เมื่ออ่านสารคดีเล่มนี้ ได้

รับความรู้อย่างไร ได้รับความประทับใจ ความเพลิดเพลิน ในจุดใดเพราะเหตุใด